

KRAMÁŘOVA VILA VE VYSOKÉM NAD JIZEROU

MARTINA PRŮKOVÁ, Praha

Vila ve Vysokém nad Jizerou byla poslední z trojice vil, které dal Karel Kramář postavit pro sebe a svou ženu, každou v místě, k němuž ho pojilo silné osobní pouto.

První z Kramářových vil, zvaná Barbo, vyrostla v letech 1905–1908 na Krymu – v Rusku, odkud pocházela Kramářova žena Naděžda Nikolajevna – v řecko-ionském stylu podle plánů českého architekta Jana Kotěry. Zde, v tomto přímořském letovisku trávivali manželé Kramářovi každé léto, dokud jejich „krymský ráj“ nepřevala světová válka.¹ Pro své pražské bydliště vybral Karel Kramář místo vskutku reprezentativní: na Baště sv. Tomáše, přímo naproti Pražskému hradu, pro něj v letech 1911–1915 postavil vídeňský stavitel profesor Friedrich Ohmann dům v novobarokně-secesním stylu, v němž Kramářovi bydleli až do konce svého života.²

Poté, co bolševická revoluce připravila manželé Kramářovy o jejich milované Barbo, rozhodl se Karel Kramář své ženě ztrátu vynahradit a postavit pro ni nové letní sídlo v jeho rodném Vysokém nad Jizerou. Tak jako v obou předchozích případech, i zde se paní Kramářová aktivně účastnila příprav i realizace stavby, a tak v letech 1927–1930 vznikl v předhůří Krkonoš jakýsi ostrov jejího starého Ruska.

Coby bohatý podnikatel, jenž vlastnil několik továren v Podkrkonoší,³ rozhodl se Karel Kramář pojmout nový projekt opravdu velkoryse a investovat do stavby vysocké vily zhruba dva miliony korun.⁴

Uprostřed rozsáhlých zděděných, přikoupených či vyměněných pozemků na severozápadním okraji města Vysoké nad Jizerou o rozloze 4, 16 hektaru⁵ začala v roce 1927 růst nová stavba. Karel Kramář její realizaci pojal jako možnost „uplatnění architektonického umění“ své drahé ženy⁶ a s nesmírnou finanční velkorysostí prakticky přenechal veškerou organizaci stavby a vnitřního zařizování na ní.

Paní Naděžda se při její realizaci obklopila svými krajaný. Architektonické plány vypracoval ruský profesor Vladimír A. Brandt, kterého poznala v Jednotě pro pohřbívání ruských pravoslavných občanů a jenž byl autorem ruské pravoslavné kaple v Praze na Olšanech (za jejíž stavbu se paní Naděžda aktivně zasazovala).⁷ Paní Kramářová byla s prof. Brandtem i jeho asistentem ing. S. G. Klodtem v neustálém osobním i písemném styku a značnou měrou ovlivňovala budoucí podobu svého domu.⁸

Výsledkem byl velkolepý projekt na dvoupatrový trojkřídový „zámek“ o 78 místnostech, o rozloze 841,5 m². Z půdorysu ve tvaru písmene „U“ měly vystupovat tři věže, válcová, čtyřboká a osmiboká, z nichž největší, severní, dosahovala výšky 28 metrů. K západní straně domu měla přiléhat přízemní „sluneční“ lodžie, otevřená arkádami na jižní stranu a ukončená patrovým domkem pro zahradníka. Jak na hlavním domě, tak na přilehlém hospodářském dvoře s garáží a domem vrátného se opakovaly ruské architektonické motivy, jako cibulové arkýře či oblouky zvané oslí hřbety, jež nezapřely své autory.⁹

Vlastní realizace stavby byla svěřena vysockému staviteli Oldřichu Zítkovi, nicméně hlavním organizátorem, „ředitelem“ stavby byl stavební dozorce, Rus ing. Jan Feofilov, pracující pod bedlivým dohledem paní Naděždy. To on zadával objednávky u dodavatelů, smlouval ceny i platil, on dával rozkazy dělníkům i nařizoval provádět časté změny, a to na základě výslovného přání paní Naděždy, která během stavby bydlela v pronajatém bytě ve Vysokém a na stavbě byla téměř každý den přítomna. Provedené změny byly teprve dodatečně oznamovány staviteli Zítkovi, jenž tuto praxi nesl značně nelibě, neboť on jako stavební podnikatel stavěl na vlastní náklady s jejich dodatečným proplácením, on zaměstnával a platil dělníky a on také nesl odpovědnost za prováděné práce. Tato dvojkolejnost řízení stavby se později ukázala být zdrojem velkých problémů.¹⁰

¹ SERAPIONOVA 2001, s. 125–128.

² ŠETŘILOVÁ 1993, s. 49–51.

³ Po otci zdědil K. Kramář cihelnu v Semilech (ANM, KK, k. 116, č. 2914), Libštátskou mechanickou tkalcovnu (ANM, KK, k. 117, č. 2919) a postupně přikoupil podíly v přádelně a tkalcovně Libštátské textilní závody v Košťálově a v tiskárně a barvírně látek Rolffs & Cie ve Frýdlantě (ANM, KK, k. 117–118, č. 2921–2926).

⁴ ANM, KK, k. 112, č. 2872; k. 116, č. 2911; k. 135, č. 3084.

⁵ ANM, KK, k. 116, č. 2906.

⁶ VENCOVSKÝ 1992, s. 73.

⁷ ŠETŘILOVÁ 1994a, s. 82.

⁸ ANM, KK, k. 19, č. 881; SERAPIONOVA 1995, s. 154.

⁹ Fotografie vily ve Vysokém nad Jizerou v ANM, KK, k. 130, č. 3052.

¹⁰ ANM, KK, k. 116, č. 2910.

Obr. 20. Karel Kramář ve Vysokém nad Jizerou, 1929 (?)

Prvním stavebním počinem na nově získaném pozemku bylo vyhloubení jedenáctimetrové studny v jeho jižním cípu. Ještě téhož léta 1927 začaly vyměřovací a výkopové práce a během jednoho roku okolo studny vyrostl hospodářský-automobilový dvůr s bytem pro vrátného a s garáží (čp. 306).¹¹

Brzy zjara 1928 začala stavba hlavního domu a domku pro zahradníka. Stavbu od počátku provázely zmatky a změny oproti původnímu plánu. Oficiální plány prof. Brandta ostatně na stavbě dlouho chyběly, měl je jen ing. Feofilov, který z nich pro dělníky a řemeslníky vytahoval dílčí nákresy. Tak se nejdříve posunovaly již vykopané základy pro zahradníkův domek a během stavby se podle momentálních přání paní Naděždy neustále něco bouralo a přestavovalo (např. schody a střecha severní věže se předělávaly třikrát). Opětovné změny a předělávky komentoval ing. Feofilov slovy: „My platíme, na penězích nám nezáleží a můžeme poroučet.“¹²

Přes všechna zdržení byly vila i dům pro zahradníka zakryty střechou ještě téhož roku 1928 a v následujícím roce 1929 se dělaly fasády, omítky a stropy. Na stavbě pracovalo průběžně 55 stavebních dělníků, na specializované práce byli najímáni řemeslníci z Vysokého či blízkého okolí (celkem 37 zdejších firem; největší zakázky, jako instalatérské práce, zhotovení nábytku atd. byly ovšem zadány pražským firmám). Lze říci, že Karel Kramář touto velkorysou stavbou „živil“ místní lidi tím, že je zaměstnal v době, kdy kraji vládla nezaměstnanost.¹³

V září 1929, kdy byla stavba prakticky dokončena, uspořádali Kramářovi malou oslavu s pohoštěním pro stavební dělníky a v prosinci téhož roku nový majitel od stavitele Zítka a ing. Feofilova hotovou vilu převzal. Novostavba byla vybavena vším moderním technickým příslušenstvím, tj. elektrickým osvětlením, ústředním horkovodním topením a domácím vodovodním systémem, v němž motorová pumpa přečerpávala vodu z vlastní studně do dvou vodních nádrží, umístěných pod střechou velké severní věže, odkud se voda samospádem rozváděla do domu, ohřátá předtím v bojleru ve sklepě.¹⁴

V roce 1930 začaly práce na vnitřním zařízení vily, kde se naplno uplatnil vášnivý zájem paní Naděždy. Společně s profesorem Janem Benešem, jenž byl autorem vnitřního architektonického řešení už ve vilách Barbo a na Baště, spoluvytvářela definitivní podobu dekorativní části vily. Paní Kramářová bedlivě dohlížela na práce uvnitř domu, „sledujíc radou, přáním, touhou umělce dělníky, mistry, řemeslníky... rozmlouvala s nimi o všech podrobnostech, vybírala předměty, odstíny barev, materiál.“¹⁵

V přízemí vily tak bylo zařízení osm hostinských pokojů a herna sloužící rovněž jako taneční sál, v reprezentativním prvním patře potom jídelna o rozloze 83 m², hudební salon, pánská pracovna, vyhlídková ložie, ložnice pána a paní domu a pánská lázeň. Druhé patro, v němž se počítalo s dalšími hostinskými pokoji, zůstalo nakonec nezařízené. Pohyb po domě, včetně 28m vysoké severní věže („rozhledny“), umožňoval kromě četných schodišť rovněž domácí výtah. Technické zázemí vily představovala moderně zařízená kuchyň v přízemí domu, kotelna pro centrální topení, osm sklepů (včetně vinného), tři lednice, prádelna a lázeň pro služebnictvo v suterénu a prádelna, sušárna a žehlárna v podkroví vily. K domu přiléhala venkovní terasa, odkud se otevíral výhled na blízký západní hřeben Krkonoš, a „sluneční“ arkádová ložie, na niž navazovala květinová zahrada a anglický park osázený vzácnými dřevinami.¹⁶

V létě roku 1931 byla do vily zavedena telefonní přípojka a v dubnu 1933, brzy po postavení vodárenské věže ve Vysokém a zavedení městského vodovodu, byl domácí vodní systém zrušen a vila napojena na obecní vodovod.¹⁷

Už koncem léta 1930 dostoupily práce na vnitřním zařizování tak daleko, že dovolily nastěhování nových majitelů

¹¹ ANM, KK, k. 116, č. 2910.

¹² ANM, KK, k. 116, č. 2910.

¹³ ANM, KK, k. 112, č. 2872; k. 116, č. 2911; k. 135, č. 3083.

¹⁴ ANM, KK, k. 116, č. 2909, kolaudační dobrozdání z 21. 2. 1931.

¹⁵ JESENSKÁ 1939, s. 97.

¹⁶ ANM, KK, k. 136, č. 3099, 3101, 3102, protokol z 19. 5. 1938; k. 116, č. 2909, kolaudační dobrozdání z 21. 2. 1931.

¹⁷ ANM, KK, k. 116, č. 2909, kolaudační dobrozdání z 21. 2. 1931; LUKÁŠ 1992, s. 44.

Obr. 21. Dokončování krbu ve vysoké vile, 1930 (?)

i uspořádání první společenské akce, jakési vernisáže u příležitosti 30. výročí sňatku manželů Kramářových, konané 30. září 1930. Na velkolepou slavnost se do Vysokého sjela řada blízkých přátel i zástupy místních lidí. Dům byl vyzdoben květinami a slavnostně osvětlen, lidé procházeli reprezentačními sály i parkem, zatímco uvnitř domu i venku hrálo několik kapel. A po setmění – jako zlatý hřeb večera – přišel na řadu ohňostroj. Vysoké, zdá se, mělo být „novým Barbem“, novým začátkem společenského života.¹⁸

K tomu však již nemělo dojít. Všemu plánovanému bohatému společenskému životu učinil přítrž záchvat mozkové mrtvice, který postihl paní Naděždu při jedné z procházek parkem ve Vysokém dne 13. října 1930. Nebezpečí smrti se sice podařilo zažehnat, přesto však přetrvaly nervové bolesti, těžkosti při dýchání a částečné ochrnutí nohy.¹⁹

Ani Karlu Kramářovi se obtíže nevyhnuly. Koncem roku 1931 onemocněl zánětem plic, který se vlekl téměř celý následující rok, a k němu se přidružila úporná škytavka, jež – s občasnými přestávkami – trápila K. Kramáře po několik následujících let.²⁰ V roce 1933 byl dr. Kramář atakován ještě závažnější chorobou, tzv. apoplektiformním insultem (tj. záchvatem podobným mrtvici), který mu způsobil značné omezení pohybu končetin, zvláště levé nohy a bolesti v oblasti levého trojklanného nervu.²¹

Nemocemi sužovaní manželé Kramářovi se uzavřeli do soukromí, přestali se účastnit společenských akcí a sami rovněž žádné nepořádkali (upustili i od pravidelných obědů s ruskou emigrací ve své pražské vile). A tak vila ve Vysokém vlastně zůstala pro svůj původní reprezentativní účel nevyužita. Kramářovi zde trávili zhruba čtyři měsíce v roce,

sami dva v obrovském domě, nevycházejíce v podstatě ze svého „útočiště“.

A v této době, pro Kramářovy tak nelehké, dolehla navíc na Karla Kramáře tíživá finanční situace. V okamžiku, kdy jeho podniky postihly důsledky hospodářské krize,²² přišel čas zúčtování za vysockou vilu. Původně plánované náklady (již zmiňované dva miliony korun) se totiž v průběhu stavby zněkolikanásobily, až na neuvěřitelných sedm milionů korun,²³ a doslova pozřely Kramářův majetek. Na základě nespláceného úvěru přesahujícího výši sedmi milionů korun obstavila Živnobanka všechny jeho nemovitosti včetně vily ve Vysokém. Z dluhu se Karlu Kramářovi už do konce života nepodařilo vybřednout.²⁴ Zruinovaný dr. Kramář prý dokonce dostával měsíční podporu od ředitele Živnobanky Jaroslava Preisse, který mu naznačoval, že žije vlastně pouze z peněz Živnobanky.²⁵

Není divu, že Karel Kramář s hrůzou označil celý projekt za „bezdnou propast“²⁶ a později dokonce napsal: „*Je to opravdu kříž... hodně se na sebe zlobím za celou tu hloupou myšlenku, stavět ve Vysokém takový dům. Ale co dělat – už stojí...*“²⁷

Vysoký „otesánek“ si totiž dál žádal svůj přiděl peněz: na režii, na výplaty, na nedoplatky, daně... Ve snaze vyhnout se placení činžovní daně prohlásil K. Kramář v únoru 1932 svůj dům ve Vysokém za nadační, který prý stavěl s úmyslem věnovat jej po smrti své i své ženy k užívání potřebným žurnalistům a spisovatelům.²⁸ Když berní správa jeho žádosti nevyhověla, měl dr. Kramář každoroční potíže s včasným zaplacením daně.

Mnohem větší problémy však Kramářovi působil nedoplatek za stavbu vily ve výši 410 tisíc korun, kterého se začal domáhat stavitel Oldřich Zítek. Ten, když Karel Kramář na základě revize účtů odmítl nedoplatek uznat, podal 2. ledna 1933 na bývalého československého ministerského předsedu žalobu pro dlužnictví u Krajského soudu v Jičíně, jenž ji 15. června 1934 postoupil Krajskému soudu civilnímu v Praze.

Žalující strana se snažila prokázat, že ing. Jan Feofilov, bývalý stavební dozorce a důvěrník paní Kramářové, byl zplnomocněným zástupcem dr. Kramáře na stavbě a jako takový výslovně a platně schválil Zítkovy účty, tj. i s nedoplatkem 410 tisíc, a nelze tudíž nic revidovat. Klíčové bylo tedy svědectví ing. Feofilova, který se mezitím odstěhoval do Alžírsko, později dokonce na Madagaskar.

Výslech svědka Jana Feofilova u Okresního soudu v Nemours v Alžírsku však vyzněl v neprospěch obžalovaného. Ing. Feofilov, jenž se s Kramářovými kvůli penězům rozešel ve zlém, prohlásil, že měl ústní plnou moc od

¹⁸ JESENSKÁ 1939, s. 99 a 124.

¹⁹ JESENSKÁ 1939, s. 99; ANM KK, k. 116, č. 2911, dopis K. Kramáře, 19. 1. 1933.

²⁰ ANM KK, k. 116, č. 2911, dopisy K. Kramáře, 12. 5., 8. 11. a 12. 11. 1932 a 7. 2. a 19. 12. 1933.

²¹ ČESKÉ SLOVO 27. 5. 1937; KÁBRT 1995.

²² ANM, KK, k. 112, č. 2872; k. 117, č. 2919 a 2921.

²³ ANM, KK, k. 116, č. 2911; k. 112, č. 2870; k. 136, č. 3099, dopis R. Berana předsedovi vlády gen. A. Eliášovi, 16. 6. 1939.

²⁴ V roce 1932 činil Kramářův dluh u ŽB 264 880 Kč, v dalších letech se mu ho podařilo snižovat, až na 98 034 Kč k 1. 1. 1937 (ANM, KK, k. 112, č. 2870).

²⁵ KLÍMEK 1998a, s. 290; KLÍMEK 2002, s. 148 a pozn. 96.

²⁶ ANM, KK, k. 116, č. 2909, dopis K. Kramáře, 23. 10. 1931.

²⁷ ANM, KK, k. 116, č. 2909, dopis K. Kramáře, 21. 6. 1935.

²⁸ ANM, KK, k. 116, č. 2909, dopis K. Kramáře, 20. 2. 1932.

Obr. 22. Účet od firmy Prastav za krby ze slovenského onyxu pro vilu ve Vysokém, 1930

Karla Kramáře k úpravě účtů, a plně potvrdil stanovisko žalobcovo. I ostatní svědkové (dělníci, řemeslníci, dokonce i prof. Brandt, který se rovněž marně domáhal nedoplatku svého honoráře) potvrzovali mimořádné postavení Feofilovo na stavbě.

Právní zástupce dr. Kramáře se tudíž proces snažil vést směrem ryze technickým a prokázat, že Zítkovy ceny byly přemrštěné a neoprávněné. Byli ustanoveni dva soudní znalci, kteří měli vypracovat soudní revizi Zítkových účtů. Soud se vlekl po několik let, v průběhu procesu byl vyměněn senát, žalobce zpochybnil nezávislost soudních znalců a proces začal nabývat mimořádných rozměrů.²⁹

A uprostřed dlouholetého sporu, dne 26. května 1937, obžalovaný Karel Kramář zemřel. V závěti, sepsané těsně před smrtí, 5. května 1937, odkázal Karel Kramář vilu ve Vysokém (a další nemovitosti, zejména dům v Praze, jenž měl sloužit jako muzeum K. Kramáře, ovšem s poměrnou

částí pasiv, jež převyšovala nad aktivy)³⁰ Společnosti dr. Karla Kramáře (dále SKK). Ta byla utvořena z jeho blízkých spolupracovníků těsně před sepsáním závěti, dne 2. května 1937, se záměrem pečovat o hmotné i duchovní dědictví dr. Kramáře.³¹

Dům ve Vysokém, pokud to bude možné, měl dle závěti sloužit „zdravotnímu osvěžení“ československých, případně slovanských umělců, vědců a novinářů – s výslovným vyloučením žurnalistů socialistických. V případě, že by dům ve Vysokém byl prodán, výnosu mělo být využito pro poskytování stipendií k studijním a kulturním cestám do ciziny pro již zmíněné umělce, vědce a novináře.³²

Vzápětí po vyčíslení finanční situace pozůstalosti se však ukázalo být zřejmé, že uskutečnění původního Kramářova záměru, totiž zřídit ve Vysokém nadační dům pro československé umělce a novináře, nebude reálné. Vzhledem k dluhu, jímž zůstávala povinna Živnobance, se SKK rozhodla vilu prodat.

Ještě předtím však bylo třeba ukončit spory a pohledávky, jež pozůstalost K. Kramáře nadále zatěžovaly. Teprve po dvouapůlletém jednání s ostatními dědici se SKK podařilo uzavřít dohodu ohledně dědictví.³³ Obrovský dluh u Živnobanky se podařilo částečně umořit prodejem cenných papírů.³⁴ SKK pak zůstala Živnobance nadále dlužna částku 3.240 000 korun, již si banka zajistila zástavním právem na vilách ve Vysokém a v Praze.³⁵

Ve věci pokračujícího soudního procesu se stavitelem Zítkem se SKK vzhledem ke zmenšujícím se vyhlídkám na úspěch a zvyšujícím se procesním nákladům rozhodla nabídnout ukončení sporu smírem. Dne 18. listopadu 1938 tak bylo u Krajského soudu civilního v Praze uzavřeno mezi oběma stranami narovnání, podle něhož měla dědička pozůstalosti, tj. SKK, zaplatit staviteli Zítkovi 250 000 korun.³⁶

Okamžitě poté začala SKK jednat o prodeji vily ve Vysokém. Možným kandidátem se zprvu jevil město Vysoké nad Jizerou, které se však mnichovským zábořem ocitlo na samé hranici nového československého státu, doslova na dohled od německé celnice, a samo přišlo o většinu příjmů ze ztracených území,³⁷ a tak na nákup drahé nemovitosti přestalo pomýšlet. Mnichov paradoxně přispěl ke zvýšení atraktivit vysocké vily. Přišla sice o část přínaležejících pozemků, ale vzhledem ke ztrátě hraničních hor se rázem ocitla v nejvýše položeném českém městě (703 m.n.m.).³⁸

SKK proto do nadcházejících jednání o prodeji vily vstupovala se sebevědomým požadavkem 4 milionů korun. V březnu 1939 zahájila jednání s Československým červe-

²⁹ Podle ANM, KK, k. 116, č. 2910.

³⁰ ANM, KK, k. 135, č. 3082, zápis ze zasedání správního výboru SKK z 21. 10. 1937; ANM, KK, k. 135, č. 3088, dopis J. Hochmanna, 28. 10. 1940.

³¹ Zakládajícími členy SKK byli ing. Bohdan Bečka, bývalý ministr financí jako předseda spolku, prof. dr. Bohumil Němec – místopředseda, JUDr. Jan Hochmann – pokladník, později jednatel a místopředseda, dr. Vojtěch Horák, gen. tajemník Národního sjednocení – jednatel, později pokladník, prof. Jan Beneš, bývalý ředitel Umělecko-průmyslového muzea a Ladislav Grund, osobní tajemník Karla Kramáře (ANM, KK, k. 135, č. 3080).

³² ANM, KK, k. 135, č. 3088, poslední vůle K. Kramáře z 5. 5. 1937.

³³ Společnosti dr. Karla Kramáře připadly podle dohody nemovitosti v Praze a Vysokém nad Jizerou, cenné papíry, včetně akcií Rolffsu a vydavatelská práva na Kramářova díla. Zároveň Společnost převzala závazek vůči Živnobance za zbylý dluh ve výši 6.852 577 korun (ANM, k. 135, č. 3082, zápis ze zasedání správní rady SKK z 8. 11. 1939; k. 135, č. 3088).

³⁴ ANM, KK, k. 135, č. 3088, dopis J. Hochmanna, 31. 3. 1939.

³⁵ ANM, KK, k. 135, č. 3088, dopis J. Hochmanna, 4. 3. 1939.

³⁶ ANM, KK, k. 135, č. 3084; č. 3088, dopisy J. Hochmanna, 9. 7. a 18. 11. 1938.

³⁷ ANM, KK, k. 111, č. 3099, dopis V. Maška a K. Nečáska, 17. 7. 1939.

³⁸ LUKÁŠ 1992, s. 4 a 45 ad.

Obr. 23. Vila ve Vysokém nad Jizerou po dokončení

ným křížem – ten byl ovšem ochoten za vilu zaplatit jen její odhadní cenu pozůstalostí, tj. asi 1.250 000 korun.³⁹

O nevyužitý objekt začal po okupaci země projevoval zájem též vrchní zemský rada (Oberlandrat) Möller z Jičína,⁴⁰ což vyvolalo značnou paniku v kruzích české politické reprezentace. Záležitosti se osobně ujal bývalý ministerský předseda Rudolf Beran, který se u členů protektorátní vlády přimlouval za to, aby Kramářova vila byla odkoupena státem a využita v duchu Kramářovy poslední vůle.⁴¹

Myšlenka zakoupit vilu pro stát či pro některou veřejnou instituci se zprvu jevila jako velmi slibná. Ministři protektorátní vlády Ladislav Klumpar a Ladislav Feierabend dokonce osobně navštívili Vysoké,⁴² nicméně (zřejmě také kvůli přemrštěným finančním požadavkům SKK) tato iniciativa vyzněla do ztracena.⁴³

Společnost tedy nastoupila novou strategii: zřídit ve vysoké vile prvotřídní český hotel, který by zůstal v majetku SKK a byl pronajímán solventnímu provozovateli. Přestože projevíli zájem dva zkušení hoteliéři z Krkonoš a z Tater, ani tato jednání nevedla k úspěchu.⁴⁴ Teprve začátkem léta 1940, pod tlakem opětovného zájmu jičínské rady Möllera o koupi vily, SKK uzavřela nepříliš lukrativní smlouvu s vysokým hoteliérem Josefem Mařatkou o pronájmu 9 pokojů v přízemí vily, a to na letní sezonu 1940.⁴⁵

V září 1940 zájem o vilu oživil: Okresní úřad v Jilemnici žádal vzhledem k bytové nouzi nucený pronájem místností vily, hoteliér Mařatka projevilo ochotu pronajmout si přízemí vily i na zimní sezonu, zájem o vilu zopakoval rada Möller z Jičína a staronově i ministr Klumpar pro Léčebný fond veřejných zaměstnanců.⁴⁶

³⁹ ANM, KK, k. 135, č. 3088, dopis J. Hochmanna, 13. 4. 1939.

⁴⁰ ANM, KK, k. 135, č. 3088, dopis V. Mošny, 17. 7. 1939.

⁴¹ ANM, KK, k. 136, č. 3099, dopis R. Berana, 16. 6. 1939.

⁴² ANM, KK, k. 135, č. 3088, dopis J. Hochmanna, 22. 8. 1939.

⁴³ ANM, KK, k. 135, č. 3082, zápis o zasedání správní rady SKK z 8. 11. 1939.

⁴⁴ ANM, KK, k. 135, č. 3082, zápis o zasedání správní rady SKK ze 7. 3. 1940; č. 3088, dopis J. Hochmanna, 29. 11. 1939.

⁴⁵ Od 1. 7. do 30. 9. 1940. Jako nájemné platil hoteliér Mařatka SKK 1/3 účtované ceny z každého poskytnutého noclehu (ANM, KK, k. 135, č. 3088, nájemní smlouva z 26. 6. 1940).

⁴⁶ ANM, KK, k. 135, č. 3082, zápis o zasedání správní rady SKK z 5. a 25. 9. 1940.

Dne 15. listopadu 1940 – na příkaz říšského místodržitelství v Liberci – projevil o vilu zájem Gauleiter Hoyer z liberecké NSDAP. Ačkoliv německému tlaku ze strany protektorátní správy (jičínského Oberlandratu) SKK dokázala dlouhodobě vzdorovat, před zájmem NSDAP rychle kapitulovala. Už 2. prosince 1940 byla podepsána mezi SKK a libereckou NSDAP kupní smlouva o prodeji vily s parkem a zahradou za 3,5 milionu korun.⁴⁷ O inventář vily kupující strana zájem neprojevila, a tak byla část nábytku prodána radovi Möllerovi do Jičína a zbytek zařízení převezen do Kramářovy vily v Praze.⁴⁸

Němci vilu nově upravili pro potřeby župní školy („Gauschule“), v níž měli být školeni političtí vedoucí NSDAP z protektorátu i ze sudetské župy a jež byla slavnostně otevřena 11. září 1941. Gauschulsburg, jak se Kramářově vile nyní říkalo, několikrát navštívil i Konrad Henlein.⁴⁹ Koncem války, když byli muži postupně odvozláni na frontu, sloužila vila jako ubytovna pro německé ženy s dětmi.

Kramářova vila se pak na samém konci války stala hlavním dějištěm dramatického povstání. Dne 3. května Vysočtí obsadili Gauschule a zadrželi přítomné ženy. Vzápětí se vily znovu zmocnila německá vojenská posádka, zadržela několik vysokých obyvatel jako rukojmí a osvobodila zadržené německé ženy a děti. Brzy ráno 4. května obsadily Vysoké jednotky německé policie, Volkssturmu a Hitlerjugend, vyhlásily výjimečný stav a všechny muže od 15 do 60 let sehnaly na náměstí, kde hodlaly provést jejich hromadnou popravu. V exekuci jim však zabránil strach z blížící se Rudé armády, před níž Němci 7. května z Vysokého utekli.

Po osvobození převzal správu města i Kramářovy vily revoluční národní výbor, který se usídlil právě v bývalém hospodářském dvoře náležejícím k vile.⁵⁰ Vila, jež nyní patřila státu, byla poté, v reminiscenci na původní Kramářův odkaz, nabídnuta Syndikátu českých spisovatelů. Spisovatelé však nakonec od ministerského předsedy Zdeňka Fierlingera získali zámek v Dobříši, a tak byla vila po nějakou dobu využita pro účely zdravotnického zařízení jako „Dům Zdeňka Fierlingera“. V roce 1947 pak Kramářovu vilu převzala Ústřední rada odborů a zřídila v ní „Zotavovnu Zdeňka Fierlingera“, v roce 1962 přejmenovanou na „Zotavovnu ROH Větrov“. Zde se mimo jiné konaly každoroční vysoké divadelní přehlídky a byly zde vyhlášovány výsledky celostátních lyžařských závodů pořádaných ve Vysokém. Zotavovna Větrov vyhrála dokonce několikrát 1. místo v celostátní soutěži rekreačních zařízení Revolučního odborového hnutí.⁵¹

To, co Karel Kramář ve své poslední vůli výslovně zapověděl, se stalo skutkem: vila se ocitla v rukou socialistické

organizace, a načas dokonce nesla jméno sociálního demokrata, od roku 1948 komunisty Zdeňka Fierlingera.

Zanedbáním péče o park a zahradu stromy před vilou vyrostly tak, že zcela zastínily výhled na panorama Krkonoš, a tím se prakticky znehodnotil původní význam severovýchodní vyhlídkové terasy. Park, o nějž nikdo nepečoval, zpustl a zarostl v takřka neprostupný prales.

V letech 1983–1989 proběhla v zotavovně kompletní, bohužel naprosto necitlivá rekonstrukce, která završila dílo zkázy i uvnitř. Velké reprezentativní sály byly rozděleny na dva až čtyři malé pokojíky, vybavené sektorovým nábytkem, přístup do severní věže („rozhledny“) byl vestavbou nové výtahové šachty zcela zaslepen.

Po roce 1989 převzala zotavovnu od ROH její nástupnická organizace OREA, která zcela odmítla snahy obnovené SKK⁵² o navrácení Kramářovy vily ve Vysokém a vytvoření „střediska styku západ- a východoevropských novinářů, umělců a duševních pracovníků“. ⁵³ Neuspělo ani město Vysoké nad Jizerou, jehož obecní úřad sídlí v bývalém hospodářském dvoře vily, které chtělo celý objekt získat do vlastnictví.

V současné době v Kramářově vile ve Vysokém funguje Hotel Větrov ve vlastnictví firmy Golem Travel s.r.o., jež nabízí ubytování pro 127 hostů.

Resümee

Martina Průková

Kramářs Villa in Vysoké nad Jizerou

Nachdem das Ehepaar Kramář infolge der Oktoberrevolution um ihren Sommersitz Barbo auf der Krim gekommen war, beschloss Karel Kramář eine prunkvolle Villa für seine Frau Nadjeshda in Vysoké nad Jizerou zu bauen. In den Jahren von 1927–1932 entstand hier nach Plänen des russischen Architekten Vladimir A. Brandt und im Einklang mit den Anweisungen von Frau Kramářová eine Villa im „russischen“ Stil. Der aufwendige Bau der Villa in Vysoké zu Zeiten der bevorstehenden Weltwirtschaftskrise, als Kramářs Fabriken ebenfalls in Schwierigkeiten gerieten, hat Karel Kramář jedoch wortwörtlich in den Ruin getrieben und der ehemalige Premierminister war letztlich wegen Verschuldung angeklagt. Der Führer des tschechischen nationalen rechten Flügels starb noch bevor seine „russische“ Villa in die Hände der NSDAP und später in die der kommunistischen Organisation ROH gelangte.

Übersetzt von Marianne Horáková

⁴⁷ ANM, KK, k. 135, č. 3082, zápisy o zasedání správní rady SKK z 21. 11. a 3. 12. 1940.

⁴⁸ ANM, KK, k. 135, č. 3082, zápis z 6. 12. 1940.

⁴⁹ ANM, KK, k. 136, č. 3099, dopis paní Matouškové ze září 1941; VMV, Kramářova vila, sl. OV 87; LUKÁŠ 1992, s. 46.

⁵⁰ LUKÁŠ 1992, s. 48.

⁵¹ LUKÁŠ 1992, s. 84 ad; VMV, Kramářova vila, sl. OV 87/2.

⁵² SKK, kterou komunistický režim 6. 12. 1948 zlikvidoval a zabavil jí veškerý majetek, obnovila svou činnost v prosinci 1990 (ŠANCE PRO KULTURU 1991; VMV, Kramářova vila, sl. OV, 87/2).

⁵³ VMV, Kramářova vila, sl. OV, 87/2.